

АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА

Л. Д. Романчук, д.с.-г.н., професор

О. В. Чайкін, к.е.н.

Житомирський національний агроекологічний університет

Мінливість світових ринкових умов, посилення підприємницьких та інших економічних ризиків, зростання агресивності конкурентного середовища зумовлюють акцентування уваги підприємців на екологічній сертифікації сільськогосподарського виробництва за органічними стандартами. Базовою передумовою для запровадження органічного сільськогосподарського виробництва є динамічний розвиток ринку екологічно сертифікованої продукції в світі. Так, Швейцарський ринок органічної сільськогосподарської продукції демонструє перманентну та довгострокову тенденцію до значного зростання, не піддаючись впливу жодних негативних економічних чинників, та у 2015 р. досягнув 1,5 млрд. євро. Німеччина ж має найбільший ринок екологічно сертифікованих продуктів в ЄС, ємність якого у 2015 р. перевищила 8,6 млрд. євро, а на світовому рівні поступається лише США – 35,8 млрд. євро, середні темпи росту ринку екологічно сертифікованої продукції в ЄС складають 10% на рік [10].

Узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду дозволяє стверджувати, що, за сучасних умов, екологічно сертифіковане сільськогосподарське виробництво набуває як соціального (забезпечує регулювання якості сільськогосподарської продукції на всіх стадіях її життєвого циклу, задовольняє потреби споживачів у якісних та безпечних продуктах харчування, при цьому стабілізуючи стан об'єктів навколишнього природного середовища), так і економічного значення шляхом трансформації у інноваційну, високорентабельну та інвестиційно привабливу галузь, позитивно впливаючи на динаміку соціально-економічного розвитку сільських територій та національної економіки в цілому.

На діяльність сільськогосподарських виробників впливає низка зацікавлених сторін, а саме: споживачі, які приділяють увагу якості продукції; влада та місцева громада, яких турбує стабільна сплата податків і участь у розвитку громад; співробітники, для яких важливі комфортні та безпечні умови праці; інвестори, яких цікавить фінансова стійкість компаній та перспективність збільшення прибутковості вкладень. У результаті цього впливу формується внутрішнє та зовнішнє середовище, яке регулює та збалансовує розвиток системи

екологічних, соціально-економічних і правових відносин шляхом пошуку консенсусу між задоволенням інтересів виробників та задоволення зростаючих екологічно орієнтованих потреб споживачів.

У складних соціально-економічних умовах господарювання вітчизняним сільськогосподарським підприємствами важливо враховувати чинники внутрішнього і зовнішнього середовища, а також сильні та слабкі сторони, які можуть створити як загрози, так і можливості прийняття рішення щодо впровадження екологічно сертифікації продукції за органічними стандартами. Під час дослідження було розроблено матрицю *SWOT*-аналізу вітчизняного ринку продуктів екологічно сертифікованого виробництва та проведено аналіз цього ринку. Серед «сильних сторін» органічного виробництва на ринку необхідно виділити підвищення конкурентоспроможності продукції та створення додаткових робочих місць для сільського населення, проте, слід зауважити й «слабкі сторони» – недостатній рівень кваліфікованості працівників, значні витрати з виконання вимог міжнародних стандартів та інші. Під час аналізу зовнішнього середовища були виділені наступні можливості: підвищення інвестиційної привабливості екологічно відповідальних виробників, наявність перспективного внутрішнього та активно зростаючого зовнішнього ринків, та інші, використання яких стримується такими загрозами: радіаційним забрудненням сільськогосподарських угідь, політичною нестабільністю, скороченням водних та стрімким здорожчанням енергетичних ресурсів.

Отже, вітчизняні сільськогосподарські виробники, практично реалізуючи засади органічного виробництва, стикаються з низкою проблем, що пов'язані з переходом до інноваційного господарювання. У процесі дослідження ідентифіковано проблеми, які перешкоджають імплементації вітчизняними підприємствами сертифікованого за органічними стандартами виробництва, та запропоновано заходи щодо їх подолання (Рис. 1). Варто виділити і низку конкурентних переваг, які формуються у результаті екологічної сертифікації виробництва сільськогосподарських підприємств: споживачі вважають за краще мати справу з виробниками, які декларують відповідність збалансованому розвитку; підприємство дістає додаткові можливості бути визнаним на міжнародному рівні та на світових ринках; використовуються додаткові можливості запобігти виникненню надзвичайних екологічних ситуацій, які можуть призвести до істотних фінансових витрат на усунення їх наслідків; можливості виходу виробника на фондові ринки і збільшення вартості акціонерного капіталу, у т. ч. за рахунок гудвілу підприємництва.

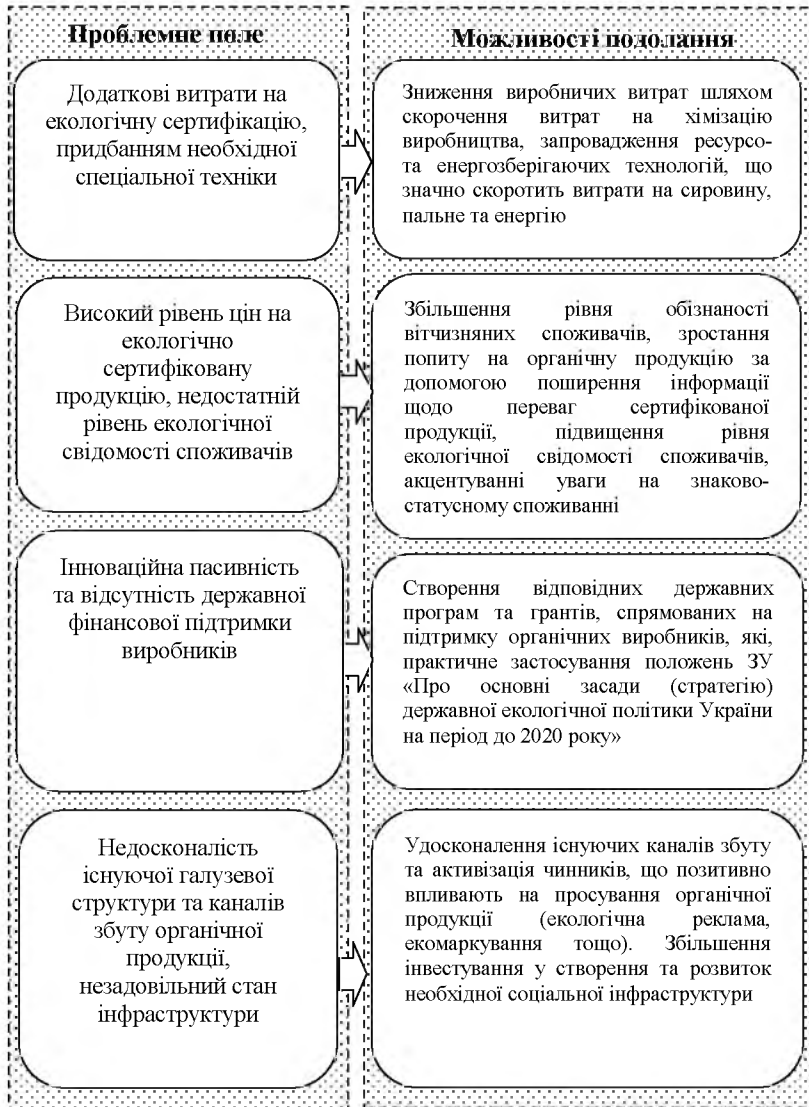


Рис. 1. Проблемне поле імплементації вітчизняними підприємствами органічного виробництва

Джерело: власні дослідження.

Однією з основних причин упередженого ставлення вітчизняних аграріїв до органічного виробництва є додаткові витрати на проходження процедури сертифікації. Варто зазначити, що витрати на проходження процедури сертифікації можуть оплачуватися за рахунок власних коштів замовника, інвестора, міжнародних проектів підтримки, державних програм тощо. Витрати на проведення екологічної сертифікації виробничих потужностей, земель слід відносити до собівартості продукції або послуг. В. Р. Ковалишин пропонує наступну методику розрахунку вартості проведення екологічної сертифікації виробництва [9, с. 179–185]:

$$P_{заг} = P_{науд} + P_{оснауд} + \sum_{i=1}^n P_{нагауд} + П_{серт} + П_{тп} \quad (1)$$

де $P_{заг}$ – вартість екологічної сертифікації, грн;

$P_{науд}$ – вартість проведення попереднього аудиту, грн;

$P_{оснауд}$ – вартість проведення основного аудиту, грн;

n – кількість наглядових аудитів;

$P_{нагауд}$ – вартість проведення наглядових аудитів, грн;

$П_{серт}$ – разова плата за видачу екологічного сертифікату, грн;

$П_{тп}$ – оплата технічної підтримки органу із сертифікації, грн.

Для обчислення вартості робіт із екологічної сертифікації також доцільним є використання й іншого варіанту розрахунку, відмінність якої полягає у врахуванні загальних витрат на перехід від традиційного до екологічно сертифікованого виробництва та витрат на відрядження експертів [11, с. 238]:

$$P_{заг} = P_{роб} + \sum_{i=1}^n C_{іконтр} + C_{серт} + C_{відексп} \quad (2)$$

де $P_{заг}$ – вартість екологічної сертифікації, грн;

$P_{роб}$ – вартість проведених робіт, грн;

$C_{іконтр}$ – вартість однієї перевірки, виконуваної в рамках інспекційного контролю, грн;

n – число перевірок, передбачених сферою сертифікації;

$C_{серт}$ – плата за видачу сертифіката, знаків відповідності і ліцензії на застосування знаків відповідності, грн;

$C_{відексп}$ – сума витрат експертів на відрядження.

На нашу думку, вартість робіт із екологічної сертифікації доцільно обчислювати із врахуванням витрат на попередні консультації, маркування, подальше просування сертифікованої продукції та терміновості робіт:

(3)

$$V_{еко.серт} = V_{поперконс} + V_{роб} + \sum_{i=1}^n V_{перевірки} + V_{серт} +$$

$$V_{марк} + V_{прос} + V_t + V_{від.експ}$$

де $V_{еко.серт}$ – вартість екологічної сертифікації, грн;

$V_{поперконс}$ – вартість попередніх консультацій, грн;

$V_{роб}$ – вартість проведених робіт, грн;

$V_{перевірки}$ – вартість однієї перевірки в рамках інспекційного аудиту, грн;

n – число перевірок, передбачених системою сертифікації;

$V_{серт}$ – плата за видачу сертифіката, грн;

$V_{марк}$ – вартість маркування продукції, грн;

$V_{прос}$ – вартість заходів із просування продукції на ринок, грн;

V_t – доплата за терміновість робіт, грн;

$V_{відексп}$ – сума витрат експертів на відрядження.

Розглядаючи унікальний потенціал вітчизняного аграрного сектора у цілому, існують суттєві перспективи щодо розвитку галузі екологічно сертифікованого за органічними стандартами сільськогосподарського виробництва, яка об'єднує всі

сільськогосподарські системи, що підтримують екологічно, соціально та економічно доцільне виробництво аграрної продукції. Відтак, виникає об'єктивна необхідність становлення систем екологічної сертифікації сільськогосподарського виробництва в Україні на основі альтернативних до традиційних методів господарювання.

Наразі активна діяльність на міжнародному рівні забезпечує доступ вітчизняних виробників на глобальний ринок продукції екологічно сертифікованого виробництва що у перспективі уможливить не лише поступове збільшення експортних поставок органічної продукції, але змінить структурний склад експортованого продукту (від сировини до готових товарів вищої якості).

Список літератури

1. Chaikin O. V. Corporate responsibility, ecological certification aspect. // *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. – 2014. – Vol. 36, № 3. – P. 463–470.
2. Chaikin O. V. Certificated Agricultural Production Management Systems and Innovations Implementation. *Актуальные задачи управления качеством и конкурентоспособностью продукции в современных условиях: материалы междунар. научно–практ. конф.*(Казань, 14 Листопада 2016 р.). Казань: «Печать–сервис XXI век, 2016. С. 56–58.
3. Dankevych Y., Dankevych V., Chaikin O. Ecologically certified agricultural production management system development. *Agricultural and Resource Economics : International Scientific EJournal*. 2016. Vol. 2, № 4. P. 5–16.
4. Erhard K. Valentin Why the Customer Is Not King: A Critical Appraisal of Marketing Ideology, Practice, and Incentives / Erhard K. Valentin // *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2 No. 24 [Special Issue – December 2011]. Weber State University, Ogden, Utah, USA. 2011. – 303–311 p.
5. Jaime M. M. Interactions between CAP Agricultural and Agri–Environmental Subsidies and Their Effects on the Uptake of Organic Farming / M. M. Jaime, J. Coria, X. Liu // *American Journal of Agricultural Economics*. – 2016. – Vol. 98. – Is. 4. – Pp. 1114–1145.
6. Kleemann L., Abdulai A. Organic Certification, Agro–Ecological Practices and Return on Investment: Farm Level Evidence from Ghana / Kiel Institute for the World Economy. Germany, 2012. 36 p. URL: <https://www.ifw-members.ifw-kiel.de/publications/organic-certification-agro-ecological-practices-and-return-on-investment-farm-level-evidence-from-ghana/KWP-1816.pdf> (дата звернення: 02.04.2018).

7. Terziev V. Sustainable rural development through organic production and community-supported agriculture in Bulgaria / V. Terziev, E. Arabaska // Bulgarian Journal of Agricultural science (BIAS). – 2016. – No. 22/4. – P. 527–535

8. Безус Р. М., Бойко А. В. Діагностика ресурсного потенціалу органічного агровиробництва. // Вісник Дніпропетровського державного аграрно–економічного університету. – 2015. № 1. С. 47–52.

9. Ковалишин В. Р. Від екологічної сертифікації лісів до екологічної сертифікації доквілля / В. Р. Ковалишин // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.1. – С. 135–140.

10. Міжнародна федерація органічного сільськогосподарського руху: офіційний сайт. URL: <https://www.ifoam.bio/en/what-we-do/organic-landmarks> (дата звернення: 02.04.2018).

11. Скрипчук П. М. Екологічна сертифікація в сфері природокористування: еколого–економічні засади розвитку: монографія. Рівне : НУВГП, 2011. 357 с.

12. Чайкін О. В. Екологічно сертифікована продукція: маркетингово–філософський підхід. // Вісник ЖНАЕУ. 2014. № 2 (43), т.2. С. 220–227.

13. Чайкін О. В. Формування системи екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва. Збалансоване природокористування. 2015. № 3. С. 37–42.

14. Яценко О. М., Невзгляд Н. Г. Глобальні тренди розвитку продовольчого ринку: перспективи для України. Продуктивність агропромислового виробництва (економічні науки). 2015. Вип. 27. С. 54–62.

15. Яценко О. Н., Овчаренко А. С. Механізми регулювання міжнародної торгівлі органічними продуктами. International scientific journal “Progress”. 2015. № 3–4. С.30–35.